

Ko e Lipooti ki he Uesia 'o e 'Ātakaí

🕒 EST. 10 MINUTE READING TIME

Fakatokanga: Na'e liliu faka'otometiki 'a e peesi ko 'ení mei he tatau totonu faka-Pālangí, 'a ia ko e tatau fakamafai'i iá. [Lau ia 'i he lea faka-Pālangí](#)

Fakataha mo e ngaahi tohi fakamo'oni ki he malu'í, 'oku teuteu'í 'e he *Apollo* ha **Lipooti ki he Uesia 'o e 'Ātakaí** (Environmental Impact Report) ma'a e ngāué: ko ha fakafuofua ki he ngaahi kasa fakatupu mafana 'o e 'eá (greenhouse gas emissions) pea mo e tafe 'a e ngaahi nāunaú 'oku fakatupu 'e he ngāué, 'a ia kuo tohi ma'a e fa'ahi na'a nau fekau'í 'a e ngāué. Ko ha tohi tu'u toko taha pē ia 'e lava ke ke 'oatu toko taha pē, pea 'oku fa'u ia mei ha tēpile 'i he [me'angāue fa'ú](#) 'a ia 'e lava ke ke fakahoko ki ai ha liliu hangē pē ko ha toe konga kehe.

'Oku 'i ai 'a e lipōtí koe'uhí he ko e kakai 'oku nau tuku mai 'a e ngāué 'oku toe fakalalakaka ange 'enau fiema'u ke fakamatala'í ia. Ko e ngaahi kautaha malu'í (insurers), ngaahi kōsilio fakakoló mo e kau ma'u koloa lalahí 'oku nau lipooti 'enau ngaahi kasa tukuange pē 'anautolu, pea ko e ngāue 'oku nau totongi ha tokotaha ngāue konituleki ke fakahokó 'oku lau ia ki he ngaahi fika ko iá. Ko hono 'oange kiate kinautolu ha lipooti 'oku fakahā ai 'a hono ngaahi ma'u'anga fakamatalá pea fakakalasi mo hono tu'unga falala'angá 'oku mahu'inga ange ia kiate kinautolu 'i ha fika fakatātā fakalūkufua pē, pea ko ha me'a ia 'oku 'ikai lava 'e he konga lahi 'o e kau konitulekí ke fa'u 'e kinautolu.

Ko e Konga ki he Uesia 'o e 'Ātakaí

'Oku tu'u 'a e kongá fakataha mo e ngaahi konga ki he malu'í 'i he me'angāue fa'ú pea 'oku ngāue tatau pē, fakataha mo hono mata'ifika lau pē 'o'ona, ko hono feitu'u tohi **Notes / Assumptions / Description** pē 'o'ona, pea mo ha laine ki he lahi kotoa pē 'oku lau ki ai 'a e lipōtí.

'Oku fakahā 'i he laine takitaha 'a e me'a ko iá, ko e hā hono lahi, pea mo e fika fika'í ki hono tukuange (emission factor) kuo ngāue'aki ki ai:

- **Item** - ko e nāunau, fehikitaki, ngāue pe ko e ma'u'anga veve. Kamata taipe'í pea 'e 'oatu 'e he *Apollo* ha ngaahi lisi 'oku tatau mei he'emaui tohi lisi ki he fika fika'í (factor catalogue), 'a ia te ne fakakakato atu 'a e toenga 'o e lainé ma'au.
- **Stage** - ko e konga fē 'o e vaha'ataimi 'o e ngāué 'oku kau ki ai 'a e lainé: **A1-A3 Product** ki hono ngaohi 'o e ngaahi nāunaú, **A4 Transport** ki hono 'ave kinautolu ki he feitu'u ngāué, **A5 Construction** ki he ngaahi me'angāue he feitu'u ngāué, 'uhila mo e fononga 'a e kau ngāué, pea mo e **C1-C4 End of Life** ki he me'a na'e to'o pea mo e feitu'u na'e 'ave ki ai. Ko e ngaahi tu'unga eni 'oku ngāue'aki 'e he tu'unga fakavaha'apule'angá, ko ia 'oku hū fakahangatonu pē 'a e ngaahi fika ki he lipooti pē 'a e tokotaha 'okú ne ma'u iá.
- **Qty.** mo e **Unit** - ko e hā hono lahi, 'i ha fa'ahinga me'afua pē 'oku fua ki ai 'a e fika fika'í (factor).
- **Factor** - ko e ngaahi kilokalami 'o e CO2e 'oku tukuange 'i he 'iuniti takitaha.
- **Source** - ko e feitu'u na'e ma'u mei ai 'a e fika fika'í ko iá, koe'uhí ke lava 'o muimui'í 'a e fika kotoa pē 'i he lipooti kuo 'osí.
- **Grade** - ko e lelei fēfē 'a e fakamatala tefitó, mei he **A** 'o faifo hifo ki he **D**.
- **Destination** - ma'a ha fa'ahinga me'a pē na'e to'o mei he feitu'u ngāué, ko e feitu'u na'e 'ave ki ai. Ko ha me'a pē 'oku makehe mei he lingi'anga veve (landfill) pe fakahū'anga kekekele ma'a (cleanfill) 'oku lau ia kuo fakahoko ki ha toe ngāue kehe (diverted).
- **Hazardous** - faka'ilonga'í heni ma'a e 'asipesi (asbestos), vali pulumu (lead paint) pe papa kuo faito'o (treated timber), 'a ia 'oku paaki mai 'i he'enau tēpile pē 'anautolu fakataha mo 'enau sivi fakafuofua mo e fale tali'angá.
- **Basis** - ko ha ki'í fakamatala nounou ki he feitu'u na'e ma'u mei ai 'a e lahi, 'a ia 'oku paaki 'i lalo he lainé koe'uhí ke lava 'e he tokotaha lautohí 'o fakamāu'í ia.
- **kg CO2e** - kuo fika'í ma'au mei he lahi mo e fika fika'í (factor). 'Oku 'ikai lava ke liliu ia, ko ia he'ikai lava ke toe tuku mai ha fika motu'a 'i mui 'i ha fika fika'í kuo fakatonutonu.

'I lalo he tēpilé, 'oku fakahaa'i ai 'e ha fakalūkufua 'a e lahi 'o e uesia lolotongá (running footprint), ko e lahi fakafuofuá (estimate band), ko e konga 'o e nāunau na'e to'o na'e ta'ofi mei he līngi'anga vevé, pea mo hono vahevahe 'i he ngaahi tu'unga 'e fā. 'Oku fakafuofu'ou ia 'i he taimi 'okú ke fai ai ha liliu, koe'uhí ke ke lava 'o sio ki he ola 'o ha fakatonutonu kimu'a pea ke toki pulusi.

Feitu'u 'Oku Ha'u mei ai 'a e Ngaahi Lainé

'I he taimi 'oku fa'u ai 'e he *Apollo* ha palani 'okú ne fakafonu 'a e konga ko 'ení ma'au. Ko ha me'a pē 'e lava ke fakamo'oni'i 'e he kouti *Domino* 'oku fehokotakí 'oku ha'u fakahangatonu mai ia - ko e ngaahi nāunau na'e koutí, ko e ngaahi konga lalahi ki he vevé (skips), ko e mamafa faka-tani 'o e vevé. Ko e fononga 'a e kau ngāué 'oku ma'u ia mei he Work Breakdown Structure, koe'uhí kuo 'osi 'ilo'i 'e he polokalamá pe ko e toko fiha 'oku 'i he feitu'u ngāué pea ki he lōloa fēfē, pea ko e maile ki he fakahoko koloá 'oku ma'u ia mei he mama'o totonu 'o e faka'uli 'i he vaha'a 'o e 'ōfisí mo e 'apí.

Ko e feitu'u 'oku fakamahu'inga'i ai ha laine mei he kouti 'i ha 'iuniti kehe mei he me'afua (factor), 'oku kei fakatupu pe 'e he *Apollo* 'a e 'otu ka 'oku tuku fakaava 'a e lahi (quantity) kae 'ikai fika'i liliu ma'au, pea 'oku ne 'ohifo 'a e kalasi (grade) 'o e 'otu ko ia. 'Oku fai pau pe ia: ko ha lahi 'oku fa'u fo'ou 'i ha tohi 'oku 'ave ki ha kautaha malu'i (insurer) 'oku kovi ange ia 'i ha me'a 'oku mole.

'E lava foki ke ke ngaue'aki 'a e **Generate** 'i he konga ko ia 'i ha fa'ahinga taimi pe ke fokotu'u mai ai 'e he *Apollo* 'a e ngaahi 'otu 'oku 'ikai lava 'o sio ki ai ha kouti - ko e ngaahi houa ngaue 'a e misini (plant hours), 'uhila 'i he saiti (site power), ngaue 'a e ngaahi kulo veve (skip movements) - 'a ia 'oku a'u mai kuo faka'ilonga'i ko e ngaahi fakafuofua (estimates) ke ke sivi'i.

Fakatokanga'i ange: toe vakai'i 'a e ngaahi 'otu kuo 'osi fokotu'u fakatomu'a (seeded rows) kimu'a pea toki pulusi. Ko ha kamata'anga pe kinautolu na'e to'o mai mei he kouti mo e polokalama, ka 'oku 'ikai ko ha lēkooti na'e fuatautau, pea ko e tokotaha 'oku ne pulusi 'a e lipooti ko e tokotaha ia 'oku ne tu'u 'i mui 'i he'ene ngaahi fika.

Fakalelei'i 'o e Ngaahi Fika

Ko e **Grade** (Kalasi) 'i he 'otu takitaha 'oku ne fakapapau'i 'a e tu'unga falala'anga 'oku fakaha 'e he lipooti kuo kakato. 'Oku lele 'a e ngaahi Kalasi mei he **A**, ko ha me'afua (factor) na'e to'o mai mei he fakamatata fakapapau 'a ha koloa pe 'a'ana, 'o 'alu hifo ki he **D**, ko ha fakafuofua. 'Oku fika'i 'e he lipooti hono vaha'a fakafuofua (estimate band) 'oku pulusi mei he ngaahi me'a ni, 'o fua fakatatau ki he lahi 'o e tokoni 'a e 'otu kotoa pe, ko ia ai ko hono fetongi ha **D** 'i ho 'otu lahi taha 'aki ha fika mo'oni mei ha tohi fua mamafa (weighbridge docket) pe mei ha kautaha fakatau koloa (supplier) 'oku ne fakasi'isi'i 'a e vaha'a 'i he peesi 'uluaki. Ko e ngaahi 'otu 'oku iiki hono ngaahi fika 'oku meimei 'ikai ke ue'i ia.

Vai mo e Lilingi ki Tu'a mei he Saiti (Site Discharge)

'Oku lēkooti 'a e vai 'i he fokotu'utu'u 'o e saiti (site configuration) kae 'ikai 'i he tēpile, koe'uhí 'i ha ngāue fakafoki (reinstatement job) 'oku tātātaha hano fua 'aki ha mita pea ko ha fika fa'u noa'ia te ne fakavaivai'i 'a e ngaahi 'otu 'i 'olunga 'iate ia. Lēkooti 'a e feitu'u na'e ma'u mei ai 'a e vai 'i he saiti, ha tohi lau mita pē 'oku ke ma'u, mo e ngaahi me'a pule'i 'o e kelekele pelepela (sediment) mo e lilingi ki tu'a (discharge) 'oku ngāue'aki, pea 'e fakahaa'i mai kinautolu 'e he lipooti 'o fakatatau ki he tu'unga totonu 'oku nau 'i ai.

Ko e Lipooti Kuo Kakato

'Oku pulusi 'a e lipooti fakatata mo e ngaahi tohi fakamo'oni malu'i 'i ha fa'ahinga taimi pe 'oku ke ngaue'aki ai 'a e **Publish SSSP**, pea 'oku hā ko hano 'otu pē 'o'ona 'i he [publish drawer \(laulau pulusi\)](#). 'Oku ta'ofi pau pē ia mei he **Combined H&S Pack** - 'oku 'alu ia ki ha tokotaha lau tohi kehe ki ha 'uhinga kehe, ko ia ai 'oku 'alu mavahe pē ia 'iate ia.

'Oku kamata ia 'aki 'a e naunau na'e fakahikitaki 'e he ngāue: ko e hā na'e 'omai ki he saiti 'o fakahoa ki he me'a na'e to'o 'ave, pea ko e fiha 'o e me'a na'e to'o 'ave na'e ta'ofi mei he tanumanga veve (landfill). 'Oku hoko mai ai 'a e fika 'o e kasa fakatupu 'ea mafana (greenhouse gas), fakatata mo hono vaha'a fakafuofua (estimate band) pea mo e ngaahi ma'u'anga fakamatata fakasīpinga mo e me'afua na'e langa hake mei ai. 'I he hili ko ia 'oku hoko mai 'a e ngaahi tēpile 'i mui 'iate ia, 'i he konga ki he konga (stage by stage), pea hoko ki he veve mo e naunau fakatu'utāmaki (hazardous

material), ko e fakamatala ki he vai, ko e ngaahi ngāue fakasi'isi'i na'e a'usia mo'oni 'e he ngāue, pea mo ha konga ki he founa (method) 'oku ne fokotu'u mai 'a e me'a 'oku fakakau, me'a 'oku tuku ki tu'a, pea mo e tu'unga falala'anga 'o e me'a kotoa.

Ko e emissions (ngaahi kasa tukuange) na'e faka'ehi'ehi mei ai 'aki hono fakahanga kehe 'a e nauna'u mei he landfill (tuku'anga veve) 'oku fakaha mavahe pe pea 'ikai 'aupito ke to'o mei he fakakatoa'. Ko e fika 'oku lipooti' 'oku kei tu'u pe ko e gross (fakakatoa ta'eto'o), koe'uhi he ko e fika ia 'oku fiema'u 'e he tokotaha 'oku' ne ma'u ia' kapau te nau fakakau ia ki he'enau lipooti pe 'anautolu'.

Kapau 'oku ngali hala ha fika 'i he lipooti kuo 'osi', fakatonutonu 'a e 'otu 'i he builder (me'a fa'u) pea toe fa'u fo'ou kae 'ikai ko hono fakatonutonu 'o e tohi', koe'uhi ke tatau ma'u pe 'a e me'a 'oku' ke tufa atu' mo e me'a 'oku' 'i he palani'. Kapau 'e 'i ai ha me'a he'ikai ke lava 'o fa'u, pe 'oku pulia ha naunau 'oku' ke fa'a ngaue'aki mei he catalogue (kateloki), fetu'utaki mai 'i he support@samconsulting.co.nz.